

Arenen kommentti Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) strategian luonnoksesta

Arene kiittää mahdollisuudesta kommentoida.

TENK tuo strategialuonnoksessa hyvin esiin koko tiede- ja tutkimusyhteisön intressin huolehtia tutkimuseettisistä kysymyksistä. Kuten luonnoksessa todetaan, tieteen luotettavuus on keskeinen yhteiskunnallinen kysymys, ja tutkimuksen eettisyys ja integriteetti puolestaan luovat pohjan luotettavuudelle. Toimintaympäristön muuttuessa myös tutkimusetiikka on koetuksella. Tiedettä, tutkimusta ja tutkijoita haastetaan monin tavoin. Strategia luo pohjan TENKin toiminnalle, joka perustuu tiede- ja tutkimusyhteisön yhteistoimintaan.

Arenessa koettiin, että TENKin strategiatyöryhmän työskentely oli hyvin organisoitua, tehokasta ja kuitenkin yksityiskohtiinkin paneutuvaa. Arene kiittää mahdollisuudesta olla edistämässä tutkimusetiikan asemaa tutkimuksen laadun ja luotettavuuden kulmakivenä.

Arenen koottuja havaintoja ammattikorkeakouluilta strategian luonnokseen

Strategialuonnoksen perusteella TENK pyrkii vastaamaan tutkimusympäristön monimutkaistumiseen vahvistamalla asemaansa ja laajentamalla tehtäviään. Strategia pohjaa ajatukseen, että tutkimusyhteisöt ja tutkijat sitoutuvat TENKin laatimiin ohjeistuksiin. Näin ollen jatkuva vuoropuhelu ja yhteistyö TENKin ja tutkimusyhteisöjen ja tutkijoiden välillä on tarpeellista ja välttämätöntä.

Strategiassa TENK määrittelee asemansa *tiedehallinnon erityisviranomaisena*. Määrittely varmistaa TENKin riippumattomuuden muuttuvassa poliittisessa ja hallinnollisessa ympäristössä. Koska tutkimusympäristöt ja tutkijakunta ovat aikaisempaa kansainvälisempiä, strategiassa painotetaan tarvetta sovittaa yhteen kansallisia ja kansainvälisiä ohjeistuksia, mikä on merkityksellistä. Strategiasta tulisi ilmetä vielä selkeämmin, näkeekö TENK roolinsa suhteessa tutkimusyhteisöihin eritoten ohjaavana ja valvovana vaiko kouluttavana ja tukevana asiantuntijaorganisaatiota.

Strategiassa todetaan, että TENKin *päättävä elin* – tutkimuseettinen neuvosto – koostuu *tiede- ja tutkimusyhteisön jäsenistä*. Neuvostoa koskeva sanoitus, ei varmista ammattikorkeakoulujen edustusta tässä "viranomaisorganisaatiossa". Tässä piilee riski ammattikorkeakoulujen näkökulmasta. Jos päätöksenteko ja ohjeiden laadinta keskittyvät liikaa esimerkiksi yliopistojen näkökulmaan, ammattikorkeakoulujen tutkimustoiminnan erityispiirteet, kuten vahva kytkös aluekehitykseen ja työelämään, voivat jäädä sivuun.

TENKin strategia pyrkii vahvistamaan tutkimuseettistä kenttää ja osaamista, mutta ammattikorkeakoulun (AMK) näkökulmasta strategiassa on katvealueita. Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehitystoiminnan (TKI) luonne poikkeaa usein perinteisestä yliopistotutkimuksesta, mikä luo suhteessa strategiassa esitettyihin tavoitteisiin jännitteitä. Ammattikorkeakoulujen

tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta (TKI) on usein *monialaista ja -tieteistä sekä soveltavaa*. Ammattikorkeakoulujen TKI-toiminta tapahtuu tiiviissä yhteistyössä työelämän, kuten yritysten kanssa. Strategia on kirjoitettu niin sanotusti perinteisistä, akateemista, tiedelähtöisistä lähtökohdista. Jos ja kun ohjeistukset ja valvonta painottuvat liikaa perustutkimuksen kriteereihin, ne voivat olla hankalia tai kankeita sovellettavaksi työelämälähtöiseen TKI-toimintaan (esim. kehittämispainotteisen tutkimuksen etiikka, immateriaalioikeudet, liikesalaisuudet). Strategiassa tulisi painottaa enemmän sitä, miten hyvän tieteellisen käytännön (HTK) periaatteita sovelletaan kehitystyössä, joka ei aina noudata perinteisen perustutkimuksen kaavaa.

Strategiassa on otettu huomioon tutkimuseettisen *osaamisen vahvistaminen* valvonnan lisäksi. Osaamisen vahvistaminen *koulutuksen keinoin* on vastaus tarpeeseen, sillä tutkimuksen piirissä toimivat tarvitsevat ohjeiden lisäksi käytännön osaamista tutkimuseettiseen toteuttamiseen. Kansallisen tukihenkilöjärjestelmän ohjeistaminen ja kehittäminen auttaa tuomaan tutkimuseettinen osaaminen tutkimuksen toteutusympäristöihin. Ammattikorkeakoulujen näkökulmasta tulisi painottaa koulutuksissa ja koulutusmateriaaleissa soveltuvuutta käytännönläheiseen TKI-toimintaan. Koulutusten ja materiaalien ei tulisi olla vain teoreettista, vaan niiden tulisi tukea ammattikorkeakoulujen henkilöstöjen ja opiskelijoiden valmiuksia toimia eettisesti muun muassa vaativissa työelämän kehitysprojekteissa.

Strategiassa on otettu huomioon myös tutkimus- ja toimintaympäristön muutokset, kuten *tekoälyn ja digitalisaation* tuomat haasteet. Strategiasta voisi selkeämmin ilmetä, miten TENK aikoo ohjata tutkimusyhteisöä tekoälyn eettisessä hyödyntämisessä. Koska TENK ottaa jatkossa vastuuta koulutuksen tuottamisesta, strategiassa voisi painottaa tutkijoiden ja opiskelijoiden AI-valmiuksia. TENKin tulisi tarjota selkeät ohjeet esimerkiksi sille, miten tekoälyä käytetään vastuullisesti soveltavassa tutkimuksessa.

TENKin strategiassa on hyviä ja perusteltuja painopisteitä, jotka tukevat TENKin tehtävää suomalaisen tutkimuksen laadun ja luotettavuuden takaajana. Ammattikorkeakoulujen näkökulmasta strategiaan voi tuoda painotuksia, jotka ottavat huomioon paremmin ammattikorkeakoulujen TKI-toiminnan erityiset piirteet.

Muutamia lyhyitä havaintoja ammattikorkeakouluilta

Visio koettiin joissain vastauksissa varsin varovaiseksi ja enemmän nykytilaa kuvaavaksi kuin tulevaisuuteen suuntaavaksi tai innostavaksi. Myös tavoite ei nykyisessä muodossaan vaikuttanut olevan selkeästi mitattava.

Strategiset painopisteet ja tehtävät -kohdassa käytetty termi toimiala herätti hämmennystä, sillä se voidaan tulkita viralliseen toimialaluokitukseen viittaavaksi. Olisi ollut myös hyvä tuoda selkeämmin esille, että hyvään tieteelliseen käytäntöön ja etiikkaan liittyy myös tutkimusturvallisuus.

Molemmat lisäykset TENK toimintaan nähtiin tarpeellisina. Tutkimuseettisten toimikuntien jäsenten ja tutkimuseettikan asiantuntijoiden kouluttaminen on pitkälti korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten omalla vastuulla eikä näissä organisaatioissa välttämättä ole ollut syvällistä osaamista

tutkimuseetiikkaan liittyen. Näin ollen koulutustoiminnan käynnistäminen TENK toimesta on enemmän kuin tervetullutta.

Luontoon ja ympäristöön liittyvä ennakoarviointi on uusi asia ja koskettaa myös ammattikorkeakouluja (esim. metsäala). Uutena asiana tämänkin osalta olisi hyvä panostaa eettisten toimikuntien toiminnan käynnistämisen rinnalla asiantuntijoiden koulutukseen.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry

Jari Multisilta

Anna Välimaa

puheenjohtaja

va. toiminnanjohtaja